

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра початкової та дошкільної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан
факультету педагогічної освіти

_____ доц. Герцюк Д.Д.

« _____ » _____ 2016 р.

Програма навчальної дисципліни
Риторика та культура мовлення педагога

Галузі знань 0101 Педагогічна освіта

Напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта»

(спеціальності)

Спеціалізація Вчитель початкових класів

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Кафедра початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Жаркова Р.Є., доцент кафедри початкової та
дошкільної освіти.

Обговорено та рекомендовано до затвердження кафедрою початкової та
дошкільної освіти

“ _____ ” _____ 2016 року, протокол № 2

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Риторика та культура мовлення педагога», складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра 6.010102 «Початкова освіта».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є стилістично-практичні аспекти сучасної української літературної мови; риторика й культура усного та писемного мовлення педагога;

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська мова, дисципліни фахового спрямування.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: зважаючи на те, що в умовах розвитку сучасної освіти особливого значення набуває проблема підготовки високваліфікованого фахівця – вчителя, вихователя, керівника навчального закладу, який досконало володіє мистецтвом усного слова, то курс риторики має на меті поглибити і розширити вербальну майстерність працівника освітньої сфери. Майстерне володіння живим розповідним словом (культура мовлення) – незамінний чинник потужної мотивації учнів до активної пізнавальної діяльності, безумовний засіб переконання й впливу на розум і почуття вихованців.

Вивчення й узагальнення концепцій видатних ораторів і водночас учителів риторики античних часів (Сократ, Платон, Арістотель, Цицерон, Квінтіліан), педагогів і риторів нової та новітньої історії (Ф. Прокопович, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський), сучасних дослідників педагогічної риторики (Л. Введенська, Г. Сагач, А. Капська, Г. Михальська) дозволяють узагальнити, що в основі риторичної майстерності вчителя лежить проста й досконала, тобто майстерна, довершена усна розповідь. Вона є найпершим складником і промови, і доповіді, і лекції, суттєвою й незамінною умовою поліпшення будь-якого усного методу навчання чи виховання. Отже, найпершим завданням у формуванні риторичної майстерності педагога є завдання навчити його мистецтву говорити.

Завдання курсу:

- Ознайомити студентів зі сучасним термінологічним апаратом;

- Ознайомити студентів із методологічними засадами риторичної майстерності;
- Вироблення навичок аналізу монологічного і діалогічного мовлення;
- Освоєння культури мовлення;
- Формування у студентів мовленнєвої компетенції, що охоплює систему мовленнєвих умінь (вести діалог, творити усні й писемні монологічні та діалогічні висловлювання різних видів, типів і жанрів);

В результаті вивчення курсу «Риторика та культура мовлення педагога» студент повинен знати:

- Місце і роль риторики у системі гуманітарних наук;
- Базові поняття і стратегії риторичного мистецтва;
- Основні підходи до творення й аналізу риторичного матеріалу;
- Сутність і структурні елементи монологічного й діалогічного мовлення.
- Основи культури мовлення.

Студент повинен уміти:

- Використовувати термінологічний апарат риторики;
- Дотримуватися етики й естетики монологічного й діалогічного мовлення відповідно до риторичних норм та норм культури мовлення;
- Брати участь у дискусіях, відстоюючи власну позицію;
- Створювати власні розповідні тексти у відповідності до засад теорії красномовства.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.«Риторика. Професійна (педагогічна) риторика»

Тема 1. Риторика як навчальна дисципліна. Основні закони риторики.

Риторика як наука. Поняття красномовства. Елементи риторики у літературі, філософії, політиці, культурі. Фольклор як основа національного красномовства.

Тема 2. Класична риторика. Основні розділи класичної риторики: інтенція, диспозиція, елокуція, елоквенція, меморія, акція. Закони риторики. Концептуальний закон. Закон моделювання аудиторії. Стратегічний закон.

Тактичний закон. Мовленнєвий закон. Контакт. Системно-аналітичний закон. Види красномовства: соціально-політичне, академічне, судове, соціально-побутове, богословсько-церковне.

Тема 3. Риторична майстерність у професійній підготовці педагога.

Риторика у професійній діяльності педагога. Підготовка публічного виступу педагога. Підготовка і організація публічного монологічного висловлювання. Риторичні фігури. Риторична етика. Риторична естетика у педагогічній роботі.

Тема 4. Питання риторичної майстерності у філософсько-педагогічній думці минулого: формування засадничих принципів.

Історія розвитку риторики. Риторика у Стародавній Греції. Риторика у Стародавньому Римі. Горгій, Ісократ, Сократ, Платон, Арістотель, Демосфен, Цицерон, Квінтіліан. Розквіт риторики (Демосфен). Риторика у Києво-Могилянській академії (Феофан Прокопович, Григорій Сковорода). Риторика М. Ломоносова. Проблеми ораторського мистецтва у працях Поля Сопера, Поля Вайцвайга, Дейла Карнегі. Формування основ риторичної майстерності.

Тема 5. Питання риторичної майстерності у філософсько-педагогічній думці сучасності: досвід і новаторство.

Педагогічний вектор риторики. Навчальна і виховна мета риторики. Педагогічна риторика А. Макаренка і В. Сухомлинського.

Тема 6. Проблематика сучасної риторики.

Риторична майстерність у працях сучасних дослідників: Л. Введенська, І. Зязюн, А. Капська, Т. Ладиженська, О. Мурашов, Г. Сагач, Л. Ткаченко. Базові елементи красномовства у концепціях сучасних науковців (А. Капська, Г. Сагач, І. Зязюн, Г. Михальська). Основні ідеї педагогічної риторики у ХХІ столітті.

Тема 7. Професійна розповідь як основа педагогічної риторики.

Педагогічна розповідь як метод навчання і виховання. Риторичні засади педагогічної розповіді у працях К. Ушинського, Л. Толстого, Г. Ващенко, В. Сухомлинського, Ю. Бабанського, В. Онищука, Л. Горбушиної, Т. Ладиженської, Л. Зоріної, А. Капської, В. Зябкіна, О. Савченко, В. Лозової та Г. Троцько, В. Шляхової, Т. Байбари, В. Ягупова, О. Штепи. Підготовка

педагогічної розповіді з урахуванням параметрів риторичної майстерності. Критерії фаховості педагогічної розповіді.

Тема 8. Риторичне мистецтво як розповідь і переконання. Професійна красномовність педагога: розповісти і переконати. Мистецтво володіння словом. Культура мовлення і риторика як основи розповіді і переконання. Організація самостійної творчої діяльності студентів під час створення ними професійних розповідей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. «Культура мовлення педагога»

Тема 9. Культура мовлення педагога. Культура мови і культура особистості. Культура мови і культура мовлення. Мовні норми. Типи мовних норм. Орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні мовні норми. Точність мовлення. Лексика як дзеркало особистості педагога. Культура мовлення педагога: психоемоційні чинники порозуміння.

Тема 10. Культура мовлення педагога і мовленнєвий етикет. Професійна етика педагога і культура спілкування. Мовленнєвий етикет. Правила мовленнєвого етикету. Мовленнєвий етикет у роботі педагога.

Тема 11. Культура монологічного та діалогічного мовлення. Монологічне мовлення. Діалогічне мовлення. Техніка мовлення. Засоби логіко-емоційної виразності мовлення і читання.

Тема 12. Комунікація: педагогічні засади культури мовлення і спілкування у роботі з дітьми. Вербальна і невербальна комунікація. Значення невербальної комунікації у встановленні і підтриманні контакту комунікантів навчально-виховного процесу. Функція вербального і невербального впливу на співбесідника у процесі роботи педагога. Застосування риторичних вмінь і навичок мовленнєвої культури у фаховій діяльності педагога.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник для педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – 132 с.

2. Сагач Г.М. Риторика. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий дім Ін Юре, 2000. – 568 с. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 232 с.
3. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя : Курс лекцій / за ред. О.Г. Муромцевої. – Х.: Гриф, 1998. – 208 с.
4. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика : навч. посіб. / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 311 с.
5. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення : навч. посіб. / О.М. Пазяк, Г.Г. Кисіль. – К. : Вища школа, 1995. – 239 с.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : СПОЛОМ, 2001. – 223 с.
5. Сербенська О. Культура усного мовлення : практикум : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
6. Стахів М.О. Український комунікативний етикет : навч.- метод. посіб. / М.О. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
7. Струганець Л.В. Теоретичні основи культури мови : навч. посіб. / Л.В. Струганець. – Т., 1997. – 96 с.
8. Томан І. Мистецтво говорити / Іржі Томан ; пер. з чес. – К., 1989. – 239 с.
9. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування : навч. посіб. / І.М. Цимбалюк. – К., 2004.

Додаткова і допоміжна:

1. Апресян Г.З. Ораторское искусство. – М., Изд-во Московск. ун-та, 1978. – 280 с.
2. Арістотель. Риторика //Античные риторики. – М.: Изд-во Московск. ун-та, 1977. – 352 с.
3. Бабич Н.Д. Навчи мене, вчителю, розмовляти. – К.: Знання, 1992. – 48 с.
4. Вайнцвайг П. Десять заповідей творческой личности. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 192 с.
5. Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Культура речи и искусство. Современная риторика. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 576 с.

6. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990. – 144 с.
7. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
8. Карнеги Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Пер. с англ. – М.: ТОО “Фирма ВИП” ООО, “Титул”, 1996. – 190 с.
9. Квинтилиан Фабий М. Правила ораторского искусства / Пер. с лат. В. Алексеева. – СПб, 1896. – 47 с.
10. Маслоу А. Мотивация и личность // Курс практической психологии. – Ижевск: Изд-во Удмуртского университета, 1996. – С. 85 – 105.
11. Михальская А.К. Педагогическая риторика. История и теория. – М.: Академия, 1998. – 432 с.
12. Мурашов А. А. Педагогическая риторика. – М.: Пед. о-во России , 2001. – 480 с.
13. Нечепоренко Л.С. Методологічні засади теорії і практики педагогічної майстерності: Монографія. – Харків: Видав. центр ХНУ, 2004.– 128 с.
14. Ничик В. М. Собрание курсов риторики и философии профессоров Киево-Могилянской академии.– Л: Наука, 1983. – 392 с.
15. Педагогічна майстерність / За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
16. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів. – К.: Україна, 1998. – 343 с.
17. Платон. Сочинение: В 3 т. / Под общ. ред. А.Ф. Лосева и В.Ф. Асмуса / Пер. с древнегреч. – М.: Мысль, 1968. – Т. 1. – 623 с.
18. Прокопович Феофан. Філософські твори: В 3 т. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 1: Про риторичне мистецтво. – 511 с.
19. Сперанский М.М. Правила высшего красноречия // Об ораторском искусстве. – 4 изд., перераб. и доп. – М., Политиздат, 1973. – С. 81 – 100.
20. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т.– К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 321 – 330.

21. Сухомлинський В.О. Слово про слово // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 160 – 167.
22. Сухомлинський В.О. Урок і знання. Вибрані твори: В п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 366-371.
23. Тарасевич Н.М. Аналіз професійної підготовки майбутнього вчителя в курсі “Основи педагогічної майстерності”/ Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми творчості і практики підготовки вчителя – вихователя – викладача: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 29 березня – 1 квітня 2005 р.). – К.: НПУ, 2005. – С. 177 – 179.
24. Томан І. Мистецтво говорити. Пер. с чес., 2-е вид. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с.
25. Уварова А.М. Педагогічна розповідь: культурологічний та діагностичний аспекти // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – Суми. СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2000. – С. 328 – 337.
26. Ушинський К.Д. Рідне слово. Книжка для тих, хто навчає // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. / Пер. з рос. – К.: Рад. школа, 1983. – Т. 2. – С. 233 – 291 .
27. Цицерон М. Т. О наилучшем роде ораторов // Цицерон М.Т. Об ораторском искусстве. – 4-е изд. , перераб. и доп. – М., Политиздат, 1973. – С. 65 – 68.
28. Цицерон М.Т. Три трактата об ораторском искусстве // Об ораторском искусстве. Изд. 4-е , перераб. и доп. – М., Политиздат, 1973. – С. 43-64.
29. Шляхова В.В. Розповідь як метод навчання рідної мови // Методика викладання української мови і літератури: Республіканський науково-методичний збірник. – Вип. 11. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 65 – 71.
30. Штепа О.Г. Формування майстерності педагогічної розповіді. Педагогічна майстерність як сучасна технологія розвитку особистості вчителя // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 4 – 6 березня 2002 р. – Полтава: АСМІ, 2002. – 307 – 309.
31. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. – Вінниця: Велес, 2001. – 108 с.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит.

6. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою усних та письмових опитувань на практичних заняттях, тестувань, письмових контрольних робіт.